

RAČIANSKE VINOHRADNÍCTVO V 18. A 19. STOROČÍ

Štefan Hrivňák

AKO SA V RAČI RODILA VINOHRADNÍČKA TRADÍCIA

Rača, Račistorf, Récse. V minulosti mestečko významné svojou vinohradníckou tradíciou, dnes pomerne husto zastavaná mestská časť hlavného mesta Slovenskej republiky. Aj dnes sa v Rači obrábajú vinice, pestuje sa vinič, dorába sa víno, aj sa víno slávi. Každoročne sa tu koná vinobranie a račianske vínné pivnice sa na jeseň milovníkom kvalitného vína otvárajú v rámci malokarpatskej vínnej cesty.

Vznik tejto vinohradníckej lokality datujeme do 13. storočia (najstaršia známa listina dokazujúca existenciu Rače pochádza z roku 1238). Už vtedy sa v okolí dnešnej Rače nachádzali vinohrady. V tých časoch bola ešte len časťou obecného chotára historickej lokality zvanej Okol. Pomenovanie Rača je odvodené od osobného mena šľachtica (Racha), zemepána, ktorému patrila táto časť majetkov. Z obecného chotára sa časom vytvorila samostatná obec, ktorej význam narastal najmä v súvislosti s vinohradníctvom. Oproti susednej dedinke Okol mala Rača jednu zásadnú výhodu – bola bližšie k úrodným malokarpatským vrškom. Okol ležal v miestach dnešnej železničnej stanice. Časom sa ľudia presunuli do osady na západe a pôvodná hlavná dedina tak zanikla.

Vinohradníctvo v Rači zažilo v priebehu ôsmich storočí svojej existencie vrcholy aj pády. Je potrebné spomenúť, že v počiatkoch medzi račianskych obyvateľov, vinohradníkov, patrili najmä Nemci. V 14. storočí boli vytvorené podmienky pre nárast produkcie vína. V roku 1309 oslobodil ostrihomský arcibiskup račianskych obyvateľov od platenia desiatku za novovysadené vinohrady na dobu desať rokov. Pre račianskych vinohradníkov táto hospodárska úprava predstavovala výbornú príležitosť, aby skultúrnil malokarpatské vršky a pahorky. Postupne tak narastal počet viníc v račianskom chotári, čo malo za následok nielen zvýšenie produkcie, ale aj skvalitnenie miestneho vína.

Račianske vinohrady nevlastnili iba miestni obyvatelia. Majitelia pochádzali aj z iných miest a obcí, najmä z radov bratislavských a trnavských mešťanov. Práve medzi nimi vznikali spory ohľadom vlastníctva vinohradov a veľkosti dávky z vína, ktorá sa odvádzala v okovoch. Okov je stará vinohradnícka miera, ktorou sa meral odvádzaný deviatok či desiatok z úrody vína. Dôvodom častých sporov bola jeho rozdielna veľkosť. Račiansky okov sa volal džber a mal veľkosť 67,87 l, čo bolo o $\frac{1}{4}$ viac ako mal okov bratislavský. Samotná existencia špeciálnej dutej račianskej vinohradníckej miery je dôkazom toho, na akej vysokej úrovni bolo miestne vinohradníctvo. Na začiatku 15. storočia vyrábali vinohradníci v Rači priemerne 11 000 a viac okovov vína ročne (746 570 litrov). Tieto čísla sú porovnateľné s produkciou v Pezinku a vo Svätom Jure. V období neskorého stredoveku zaznamenalo račianske vinohradníctvo svoj prvý vrchol. V priebehu 15. storočia a tiež

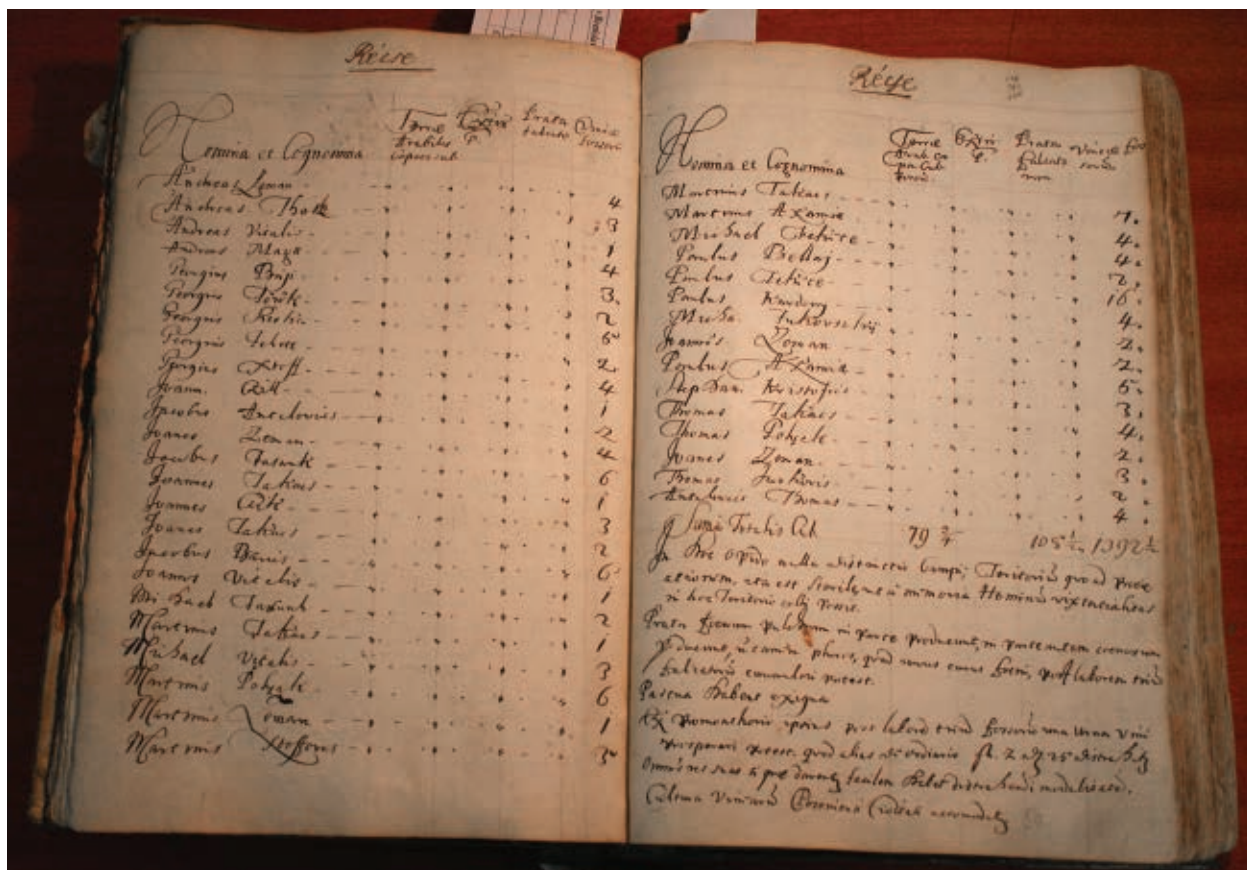
Najmä vďaka vinohradníctvu sa Rača v stredoveku stala významnou lokalitou Malých Karpát

nasledujúcich dvoch storočí produkcia vína klesla. Bolo to spôsobené na jednej strane malou dobou ľadovou, ktorá spôsobila celkové ochladenie klímy a na strane druhej nepokojnou situáciou v Uhorsku, ktorú zapríčinili zahraničnopolitické, ale aj vnútropolitické boje.

VINOHRADNÍCTVO V 18. STOROČÍ

V 18. storočí sa situácia v Uhorsku začala stabilizovať. Po neúspešnom obliehaní Viedne Osmanmi (1683) sa začal koniec ich nadvlády v Uhorsku. A keď v roku 1711 potlačili Habsburgovci posledné stavovské povstanie, skončilo sa takmer 200-ročné obdobie bojov prebiehajúcich na území Slovenska.

Hospodárska situácia v monarchii však nebola závideniahodná. Krajina bola spustošená, mnohé lokality boli vyľudnené. Neprestajné vojnové konflikty si vyžiadali nielen veľa životov, ale zdevastovali hospodárstvo a taktiež štátnu pokladnicu. Štátny dlh v roku 1765 narástol až na 275 miliónov zlatých. Zo všetkých stolíc Uhorska (územnosprávnych jednotiek) najviac daní platila Bratislavská stolica. Na tom sa veľkým dielom podieľali aj malokarpatské obce. Veď v malokarpatskom regióne bolo v roku 1720 vysadených 47 834 kopáčov zdatných vinohradov (cca 1291,5 ha). Kopáč je historická plošná miera. Jeden kopáč predstavoval časť vinohradu, ktorú dokázal jeden vinohradník obrobiť za jeden deň. Zo slovenských stolíc bola Bratislavská na prvom mieste. V porovnaní

Daňové súpisy zo začiatku 18. storočia nám poskytujú informácie o vlastníkoch viníc v Rači, ako aj údaje o bonite pôdy

druhá, Nitrianska, mala vysadených len „19 856“ kopáčov (cca 536,1 ha).¹

Rača bola aj v novoveku významnou vinohradníckou lokalitou. V počte vysadených vinohradov bola po Grinave druhá z mestečiek na malokarpatských vrškoch. Viac vinohradov mali už len slobodné kráľovské mestá: Bratislava, Svätý Jur, Pezínok a Modra. Z 1882 kopáčov však len 519 kopáčov obrábali domáci obyvatelia, zvyšok patril rôznym šľachticom. To však nič nemení na fakte, že väčšina poddaných, či už sedliakov s kúskom zeme, alebo želiarov či podželiarov bez vlastného domu, sa venovala výlučne vinohradníctvu. Svedčia o tom aj ďalšie hospodárske údaje. Podľa daňového súpisu z roku 1715 disponovalo určitým množstvom pôdy v Rači 96 poddanských rodín. Len v 17 rodinách sa vinohradníctvu nevenovali. Okrem nich tu bolo zapísaných aj 65 majiteľov z radov „iných“ vlastníkov. Boli to najmä bratislavskí mešťania, ktorých majetok sa sústredil výlučne na vinice. Z údajov o bonite (úrodnosti) pôdy vieme, že jeden bratislavský okov vína (cca 54,3 l) sa dorobil na troch kopáčoch (8,1 ára) vinohradu.

Hoci bola Rača mestečkom, teda mala určitý právny status, a mala právo usporadúvať jarmoky a trhy, v dokumentoch sa táto skutočnosť nespomína. S najväčšou pravdepodobnosťou sa jarmoky ani pravidelné trhy v Rači nekonali, keďže aj remeselníkov tu bolo veľmi málo. Dokonca ani debnárstvo, ktoré úzko súvisí s vinohradníctvom, tu nebolo rozšírené. V čase zavádzania urbárskej regulácie Márie Terézie v roku 1768 býval v Rači iba jeden debnársky majster, ktorý sa volal Adam Dusík. Z toho jednoznačne vyplýva, že v Rači nebol

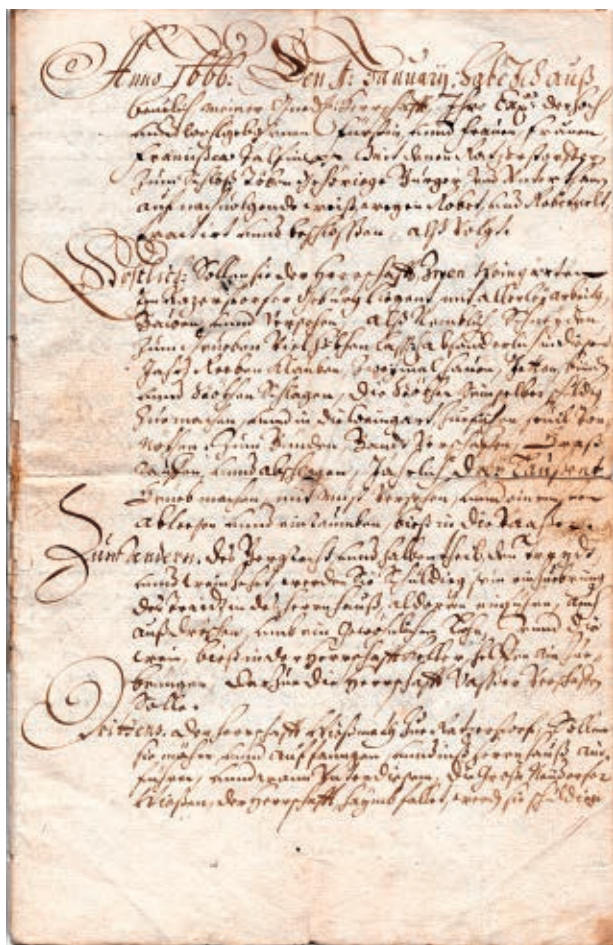
¹ Do týchto počtov nie sú započítané šľachtické vinohrady, pretože šľachta bola od daní oslobodená.

záujem o život mestského typu a že výrobky boli určené len pre potreby miestnej spoločnosti.

Keď sa v roku 1635 stal majiteľom Devínskeho panstva Pavol Pálfi (1592–1653), Rača sa dostala do rúk významného uhorského rodu, ktorý ju vlastnil nasledujúcich vyše 200 rokov. Po troch desaťročiach, v roku 1666, sa poddaní, v osobe richtára a prisažných, dohodli na podmienkach urbárskeho kontraktu. Kontrakt podpísala vdova po spomínanom Pavlovi, Františka rod. Khuenová. Z hľadiska vinohradníctva boli dôležité 4 body z celkového počtu 13.

Hneď prvý bod prikazoval Račanom obrábať dva panské vinohrady. Niesli mená Kolébka a Gfang a ležali severozápadne od pôvodného historického intravilánu. Tieto vinohrady boli rozlohou pomerne malé, a preto račianskych poddaných príliš nezaťažovala práca v nich. V porovnaní s ostatnými poddanými v malokarpatských obciach tak pracovali podstatne menej na zemepanských majetkoch. Namiesto toho však platili pomerne vysoký domový cenuz – 8 zlatých (poplatok za vlastníctvo domu). Okrem toho mali povinnosť nosiť listy do Bratislavy, Devína a Stupavy, mlátiť obilie a mnohé iné.

Druhý bod kontraktu znel takto: rozvážať do panských viníc víno získané na základe hôrneho práva a deviatku, ako aj obilniny, získané rovnakým spôsobom. Tak ako vo všetkých obciach Uhorska, aj pre Raču platilo odvádzanie deviatku, čiže príslušnej časti z úrody zemepánovi. Výnimku nepredstavovala žiadna hospodárska plodina, teda ani vinič. Poddaní mali navyše povinnosť zabezpečiť jeho bezpečný odvoz priamo zemepánovi.

Odpis urbárskeho kontraktu platného od roku 1666

V poradí 11. bod ukladal povinnosť poddaných odkúpiť 64 okovov panského vína za cenu o jeden denár vyššiu, ako sa predáva na trhu (100 denárov = jeden uhorský zlatý). Šľachtická vrchnosť si tak zabezpečila odbyt vína, ktoré sa im v račianskom chotári dorobilo. Samozrejme, najkvalitnejšie víno sa dovážalo na šľachtické stoly a do zahraničia.

V predposlednom - dvanástom bode - sa píše: ak bude treba, nakladať panské víno na vozy a zúčastňovať sa panských honov na zver. Možno sa niekomu tieto podmienky zdajú príliš obmedzujúce. Treba si však uvedomiť, že poddaní v rannom novoveku mali len veľmi obmedzené práva. Nevlastnili žiadnu pôdu, mali ju len v držbe a zemepán im ju mohol hocikedy odobrať. Navyše väčšina poddaných nemala dovolené sa bez súhlasu vrchnosti presťahovať, teda boli tzv. „veční poddaní“. Račania však mali pomerne benevolentných pánov. Páľfiovci dovoľovali mestečku predávať svoje víno aj mimo obdobia od svätého Michala do svätého Juraja, ako určoval urbár.

Keďže boli Račania so svojím postavením voči panstvu spokojní, príkaz stolice o zavedenie urbárskej regulácie v roku 1767 sa v Rači stretol s nevôľou. Veď podľa nového celokrajinského urbára boli povinní omnoho viac pracovať na panských pozemkoch. Zavedenie urbáru odmietali s tvrdením, že majú voči panstvu podližnosť 1201 zlatých, ktoré nebudú môcť splatiť, ak im nebude poskytnutá možnosť venovať sa vlastným vinohradom a získať tak peniaze. Predstavitelia stolice navrhli račianskym poddaným kompromis: budú sa môcť z robotných povinností vykúpiť. Ako však ohodnotiť

cenu práce vo vinohradoch? Stolica ohodnotila dennú mzdu podľa univerzálneho meradla na 20 denárov. To znamená, že po piatich dňoch práce si poddaný mohol kúpiť jedného kapúna (vykastovaný tučný kohút). Táto suma sa použila na vyčíslenie robotnej renty v každej obci. Račania si však svoju prácu cenili najmenej na 30 denárov denne. Tvrдили, že práca vo vinohradoch sa musí ohodnotiť vyššou sumou, pretože aj vinohradnícki nádečníci boli platení lepšie ako tí ostatní. Račianski poddaní sami seba pokladali za znalých a zbehlých vo vinohradníckej práci (istotne právom), a preto žiadali aj náležité ohodnotenie. Nakoniec sa s Bratislavskou stolicou dohodli na kompromise, cena práce sa ohodnotila dvadsiatimi piatimi denármi na deň. V rámci riešenia tohto sporu sa určila aj bonita pôdy v obci. Vinice boli klasifikované ako mimoriadne úrodné, najlepšou známku - jednotkou.

Račianski poddaní sa zo svojich povinností voči panstvu vykupovali, aby sa mohli venovať práci vo viniciach. V čase žatvy však mali povinnosť dať k dispozícii 20 ľudí na dobu ôsmich dní.

A tak mali račianski vinohradníci naďalej možnosť pestovať a predávať vlastné víno a zarábať si tak na svoj chlieb. Rovnako, ako bolo víno významné pre račianskych poddaných, jeho význam si dobre uvedomovali aj sami Páľfiovci. Najlepšie azda gróf Mikuláš V. Páľfi (1657–1732). Okrem kvality svojho vína vsadil aj na dobrú povest. Ako píše Matej Bel vo svojom diele Notície..., v kapitole o malokarpatskom víne, Mikuláš neváhal použiť konexie a finančnú motiváciu: „Na bedákanie susedov (Bratislavčanov, Svätoturčanov), že ich víno má nízku cenu a že jedine račianske sa predáva draho, obvykle odvetil, že mu túto povest zadovážil za sto zlatých; a nech sa teda činia aj oni a nech napodobujú štedrosť voči lekárom a onedlho vďaka ich odporúčaniam aj ich víno stúpne na cenu.“ Cena za jeden okov vína bola dva zlaté a 25 denárov. Pre porovnanie, vajnorské víno sa predávalo za rovnakú cenu, ale bratislavské stálo 2 zlaté a modranské, devínske a limbašské len 1 zlatý a 50 denárov.

Lekári v Bratislave a okolí odporúčali račianske víno svojim pacientom, pretože bolo ako opisuje Bel „lahodnej chuti, príjemnej vône, farby takmer zlatej, ak je ročné až dvojrôčné. Po vypití nezdoláva ľahko ani hlavu, ani svaly, ale po zahriatí žalúdka rýchlo prechádza do močového mechúra.“ Matej Bel delil vína podľa typu: na síraté, ohnivé a vápenaté. Síraté boli kvalitatívne rozdelené na ušľachtilé a menej ušľachtilé. Račianske radil medzi ušľachtilé vína s najjemnejšou sírou, ktorá voňala.

V Rači sa pestovali rôzne druhy viniča, tie ktoré sa vyznačovali vysokou kvalitou, aj tie ktoré boli menej kvalitné, ale

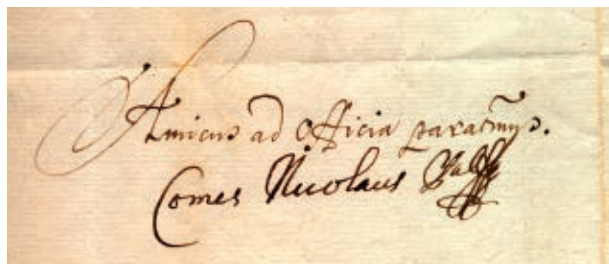
Úradná županská pečať s clonou Mikuláša Pálfiho

Za propagáciou račianskeho vína stál najmä gróf Mikuláš V. Pálfi (1657–1732), významná osobnosť svojej doby. V rokoch 1714–1732 zastával funkciu uhorského palatína (najvýznamnejší kráľovský úradník, zastupoval kráľa v štátnych záležitostiach), od roku 1694 pôsobil ako župan Bratislavskej stolice. Jeho podobizeň uložená v SNM – Múzeum Červený Kameň v Častej.

odolnejšie voči počasiu a kvantitatívne bohatšie. Dozaista sa tu pestoval aj samotok, osobitný druh vína vyrobený zo zosušovaných bobúľ odrody zvanej viridula (prípadne zmiešanú s Cyrobotrou). Hoci samotok preslávil najmä svätajurské víno, aj v ostatných lokalitách Malých Karpát ho na kvalitnej pôde s dostatkom slnečného svetla skúšali dopestovať.

Dozaista najmä vďaka grófovi Mikulášovi Pálfiemu sa povest račianskeho vína dostala aj za hranice Bratislavskej stolice. „...Nielen hradné stoly, ale aj meštianske a najmä viedenské sa pokladali za pôstne, ak sa hosťovi neponúklo račianske.“

Podpis Mikuláša Pálfiho

Zrejme aj preto, že Mikuláš Pálfi finančne a cez svoje kontakty podporoval Mateja Bela, ten o račianskom víne napísal len samé chvály. Je to dôkaz o tom, že vtedajší majiteľ devínskeho panstva bol, z dnešného uhla pohľadu, marketingovo mimoriadne zdatný. Dobrá povest račianskeho vína sa tak šírila aj po jeho smrti. Až do tej miery, že si vinohradníci začali vypaľovať na sudy svoje vlastné poznávacie značky. Snažili sa tak zamedziť podvodom, keď niektorí ziskuchtivci vydávali svoje menej kvalitné víno za račianske.

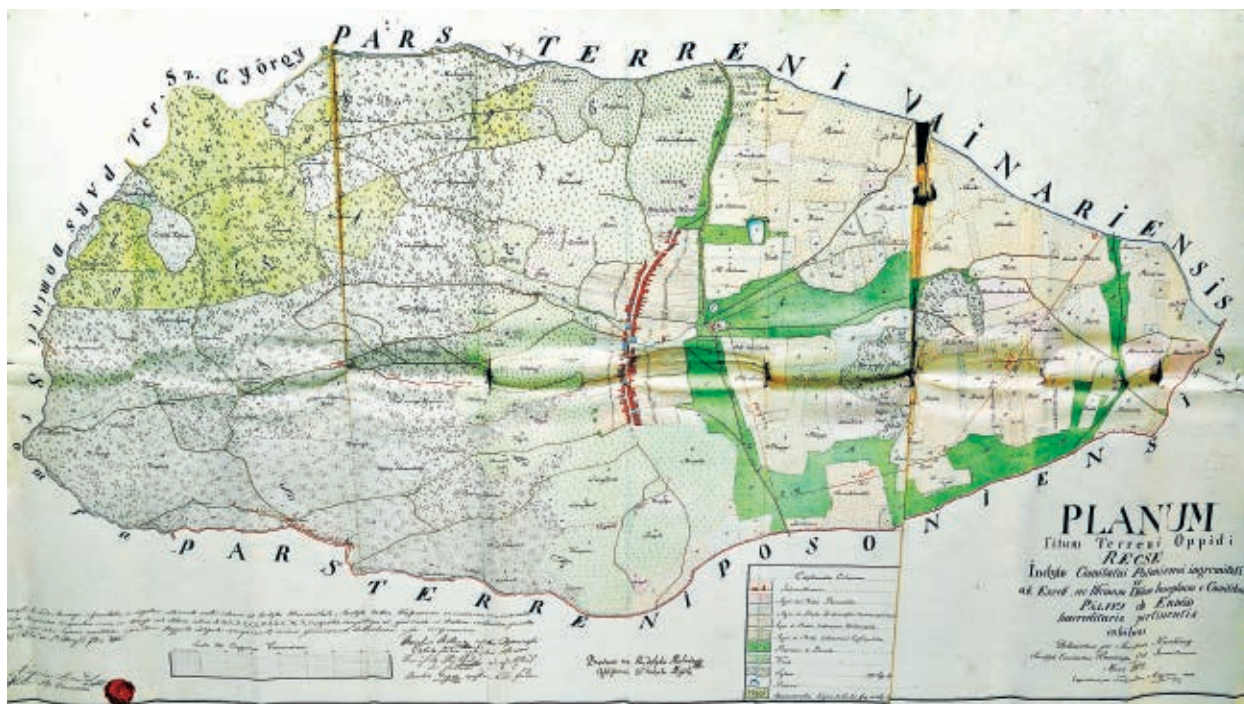
V Rači sa zvykne tvrdiť, že račiansku frankovku si obľúbila aj samotná panovníčka Mária Terézia. Netvrdím, že to tak nebolo, avšak Mária Terézia obľubovala rôzne druhy vína a istotne sa neobmedzovala len na to račianske. Veď je všeobecne známe, že Habsburgovci preferovali najmä víno z Rakúska. Račianske povesti z obdobia vlády Márie Terézie však potvrdzujú skutočnosť, že račianske víno bolo v 18. storočí veľmi kvalitné a všeobecne obľúbené.

VINOHRADNÍCTVO V 19. STOROČÍ

Hoci je v predchádzajúcej kapitole opísaný život račianskych vinohradníkov a vyzdvihnutá kvalita račianskeho vína, treba uviesť, že z hľadiska odbytu to nebolo až také ružové. V 40. rokoch 18. storočia totiž Uhorsko prišlo o jeden významný trh – Sliezske. Celoživotný nepriateľ Márie Terézie pruský kráľ Fridrich II. Veľký nakoniec po mnohých bojoch toto hospodársky a obchodne mimoriadne cenné územie získal pre svoje kráľovstvo.

Vínu navyše narástla aj veľká konkurencia v podobe piva. V 18. storočí sa z tradičných pivárskych oblastí, ktorými boli Čechy a nemecké krajiny, rozmohla konzumácia tohto dnes najpopulárnejšieho alkoholického nápoja. Koncom 18. storočia už takmer v každom meste či mestečku pôsobil pivovárnik. V Rači máme prvú zmienku o pivovárnikovi (Ján Hillyradt) z roku 1768. Nemecké priezviská v Rači neboli ničím výnimočným. Hoci v druhej polovici 18. storočia prevládalo v obci slovenské obyvateľstvo, Nemci tu mali stále silné zastúpenie. V 19. storočí úpadok vinohradníctva pokračoval. Ak bol navyše aj zlý rok, račianskych vinohradníkov trápili existenčné problémy. Uhorský historik Elek Fényes v roku 1843 o Rači napísal, že hoci sa tu veľa viniča vzhľadom na nepriaznivé počasie neurodí, dopestované víno je veľmi dobré. Ktovie, či hovoril z vlastnej skúsenosti?! Produkcia vína sa však stále znižovala. Klesla aj výroba červeného vína. Pálfiovci dokonca oslobodili svojich poddaných od platenia deviatku z úrody. Týmto krokom ich chceli motivovať, aby ho dorábali vo väčšom množstve, veď tu malo svoju tradíciu.

Veľkosť vinohradníckeho chotára v Rači predstavovala v priebehu 19. storočia 15 %–17 % z celkovej plochy. Pre porov-

Najstaršia chotárná mapa Rače z roku 1802, prekreslená v roku 1824. Bledozelenou farbou v okolí intravilánu (červenou farbou sú označené domy) sú zakreslené vinohrady.

nanie, lesov bolo okolo 45 %, poľí 25 %–28 % a zvyšok boli lúky, záhrady a neproduktívna pôda. Vďaka najstaršej chotárnej mape z roku 1802 poznáme aj súdobné názvy vinohradov. Mnohé z nich ostali naďalej názvami račianskych chotárných častí – honov. Napríklad Komandle (Kohlmandl), Rinzel (Rinseln) alebo Špíglo (Spiegel). Pôvod pomenovaní niektorých vinohradov možno aj etymologicky vysvetliť. V prípade vinohradov Lichtky (Lichtek) šlo o oblasť často presvetlenú slnkom (slnčný kút) a podobné to bolo aj pri Špígloch (nem. zrkadlo). Niektoré vinohradnícke hony boli pomenované podľa ich tvaru. Medzi takéto patril aj Viegen (nem. die Wiege = kolíska), čiže názov vinohradu bol inšpirovaný terénnymi preliačninami v chotári. V prípade vinohradov na Novej hore (Neuberg) išlo o oblasť, ktorá sa na pestovanie viniča začala využívať neskôr (v iných vinohradníckych lokalitách, napr. vo Svätom Jure sa nachádzal vinohradnícky hon s názvom Altenberg – Stará hora. To znamená, že táto lokalita patrila k najstarším v oblasti). Weispeter (Veispeter) vyjadruje meno majiteľa vinohradu, rovnako ako aj Schwarzmann či Franclik (z osobného mena Franz).

Dlhé storočie, aj tak zvyknú súčasní historici nazývať 19. storočie. Je to z dôvodu, že sa vyznačovalo mnohými zásadnými zmenami. Možno vymenovať viacero z nich, či už vedecký pokrok, proces industrializácie, či vznik nových štátnych útvarov. Z pohľadu Rače, račianskeho vinohradníctva a celého Uhorska je zásadná najmä spoločenská zmena. Zákon o zrušení poddanstva z roku 1848 naštartoval proces oslobodenia sa poddaných spod zemepanských robôt a dávok. Pôda v chotári sa prerozdělila medzi Pálfiovcov, ktorí mali v obci veľkostatok, a medzi obec a jednotlivých majiteľov z radov bývalých poddaných. Pálfiovcovia vlastnili stále veľké množstvo pôdy, najmä lesy, kde smerovali svoje podnikateľské aktivity. V druhej polovici 19. storočia vlastnili aj niekoľko hektárov viníc v hone Mühlgrund (nem. die Mühl = mlyn, der Grund = pozemok). Pestovanie viniča však už nepatrilo medzi ich prioritné hospodárske záujmy. Práca vo vinohradoch a dorábanie

vína tak ostalo naďalej v rézii bývalých poddaných a ich potomkov, ktorí sa tomu venovali aj v minulosti. Bezpečnosť vo vinohrade zabezpečovali štyria vinohradnícki hájníci. V roku 1880 boli podľa obecných stanov platení po 40 zlatých (richtár mal platiť 150 zlatých). Ich úlohou bolo najmä strážiť obecné vinohrady a dohliadať na poriadok v čase oberačky. Každý z obecných zamestnancov, teda aj vinohradnícki hájníci, skladali prísahu, kde sa zaväzovali, že budú poctivo a dôsledne vykonávať svoju prácu. Táto tradícia má svoj pôvod už v stredoveku, kde si v slobodných kráľovských mestách volili vinohradníckych úradníkov, ktorí boli zodpovední za stav mestských viníc.

Hoci na začiatku 20. storočia písal račiansky notár Jozef Csederla hlavnému slúžnemu (úradník na čele slúžnovského

Na katastrálnej mape vyhotovenej v roku 1840 stoličný geodet zakreslil aj zemepanský vinohrad Gfang (v ľavom hornom rohu). Jeho veľkosť na konci 19. storočia (vtedy už nebol v rukách Pálfiovcov) bola 2,88 ha.

Devastáciu račianskych a celkovo malokarpatských vinogradov spôsobila voška zvaná fyloxéra, ktorá prišla z Ameriky. Na karikatúre je fyloxéra vyobrazená ako americký gentleman, popíjajúci najlepšie európske víno.

úradu, čo bola správna jednotka na úrovni dnešného okresného úradu), že Račania sa venujú výlučne vinohradníctvu, nebolo to celkom tak. Do konca 19. storočia narástol počet obyvateľov Rače oproti roku 1850 o takmer 40 %. V Rači už bývali nielen pôvodné vinohradnícke rodiny, ale aj robotníci a železničiari. V roku 1891 sa začalo s výstavbou Zriaďovacej stanice v Rači (Rendéz), ktorá sa po dostavaní stala dôležitým uzlom nákladnej dopravy. Nárast počtu obyvateľov tiež spôsobil drobenie pôvodných vinohradníckych pozemkov, čo znamenalo, že pre niektorých neostalo dostatok na slušné vyžitie. Boli preto nútení zamestnať sa v priemysle. V prípade Račanov to bolo najčastejšie vo významnej chemickej fabrike Dynamitke na hraniciach Bratislavy a Rače. Niektorí Račania sa začali vo veľkej miere venovať ovocinárstvu. V roku 1897 tu bolo vysadených takmer 11 000 ovocných stromov, čo radilo Raču na prvé miesto v celej Bratislavskej stolici.

Čiastočná zmena hospodárskeho charakteru Rače súvisí s už spomínaným úpadkom vinohradníctva. Hoci v 19. storočí možno badať technický pokrok takmer vo všetkých odvetviach života, vo vinohradníctve sa uplatňoval veľmi pomaly. Spôsob obrábania vinogradov bol stále takmer totožný so systémom vinohradníctva v stredoveku. Situácia sa začala obracať k lepšiemu až na konci 19. storočia. A muselo sa tak stať až po skutočných pohromách. Prvá vážnejšia choroba viniča, múčnatka viničová, bola iba predzvesťou niečoho horšieho. V 90. rokoch prišla z Ameriky devastačná fyloxéra (drobný živočích podobný voške, parazitujúci na koreňoch viniča), ktorá na niektorých miestach úplne vyhubila vysadené viniče. To spôsobilo, že začali vznikajúť rôzne inštitúcie, zaoberajúce sa vývojom spôsobu obrany voči chorobám a pestovania viniča. V prvom rade to bola vinársko-ovocinárska škola, ktorá bola založená v roku 1884 v Bratislave (dnes existuje ako Stredná vinársko-ovocinárska škola v Modre). Vinohradnícka osveta spôsobila, že sa začal vysádzať podpníkový vinič (amerikán), ktorý bol omnoho odolnejší voči fyloxére. Tento spôsob sa v rámci obnovy zničených vinogradov začal používať aj v Rači. Račianski vinohradníci sa združovali vo vinohradníckom spolku, kde usporadúvali školenia na doplnenie vedomostí týkajúcich sa spôsobov ochrany a obrábania viniča. Jednotliví členovia si vzájomne pomáhali aj v zabezpečení príslušenstva, vinohradníckych nástrojov a modrej skalice, ktorá slúžila na postrekovanie. Spoločenstvo vinohradníkov poslúžilo aj v rámci organizácie predaja vlastného vína. A tak sa v Rači, podobne ako v iných malokarpatských lokalitách, začala modernizácia miestneho vinohradníctva. Nevýhodou, možno dokonca veľkou stratou bolo vymiznutie niektorých odrôd viniča, ktoré sa tu dovtedy hojne pestovali. Na druhej strane sa však začali vysádzať nové odrody, odolnejšie a sčasti aj rentabilnejšie, vďaka čomu sa malokarpatské vinohradníctvo znovu postavilo na nohy. V období prvej Československej republiky sa tak račianske víno opäť začalo vyvážať aj do zahraničia. Dorábalo sa tu biele víno, ktoré poznáme aj dnes: najmä veltlín, rizling, silván, no aj červené, na ktoré sú Račania najviac hrdí - ich slávna frankovka.

Pramene a literatúra:

- MV SR, Slovenský národný archív, f. *Rod Pálfi – panstvo Devín*.
- MV SR, Štátny archív v Bratislave, f. *Krajský súd, Mapy a plány; Urbárske písomnosti, Rača. F. Župa Bratislavská I., Daňové súpisy a písomnosti*.
- MV SR, Štátny archív v Bratislave (odd. archívnych fondov mesta Bratislavy), f. *Mestečko Rača*.
- Ústredný archív geodézie a kartografie, *Pôvodné katastrálne mapy, Rača*.
- BEL, Matej. *O Svätajurskom víne* (preklad Juraj Pavelek). Bratislava: Obzor, 1984, 75 s.
- DARÁNYI, Ignác (ed.). *A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája, XV. kötet*. Budapešť: Országos magyar királyi statisztikai hivatal, 1897, 765 s.
- HRIVNÁK, Štefan. Dosah urbárskej regulácie Márie Terézie na vybrané malokarpatské lokality (Častá, Rača, Vajnory). In PALUGA, Lukáš (ed.). *VARIA THERESIANA Aspekty tereziánskeho obdobia v Uhorskom kráľovstve*. Zborník príspevkov z rovnomeného sympózia 29. september 2015. Komárno : 2016, s. 144-155.
- KAZIMÍR, Štefan. *Pestovanie viniča a produkcia vína na Slovensku v minulosti*. Bratislava: Veda, 1986, 322 s.
- PODOLÁK, Ján (ed.). *Rača, vlastivedná monografia*. Bratislava: Obzor, 1989, 291 s.
- *Statistische Nachweisungen über das Pressburger Comitát*. Bratislava 1866, 346 s.